

EUROPOS ŽYDŲ KULTŪROS DIENA

ATRASKIME ŽYDŲ KULTŪROS PAVELDĄ

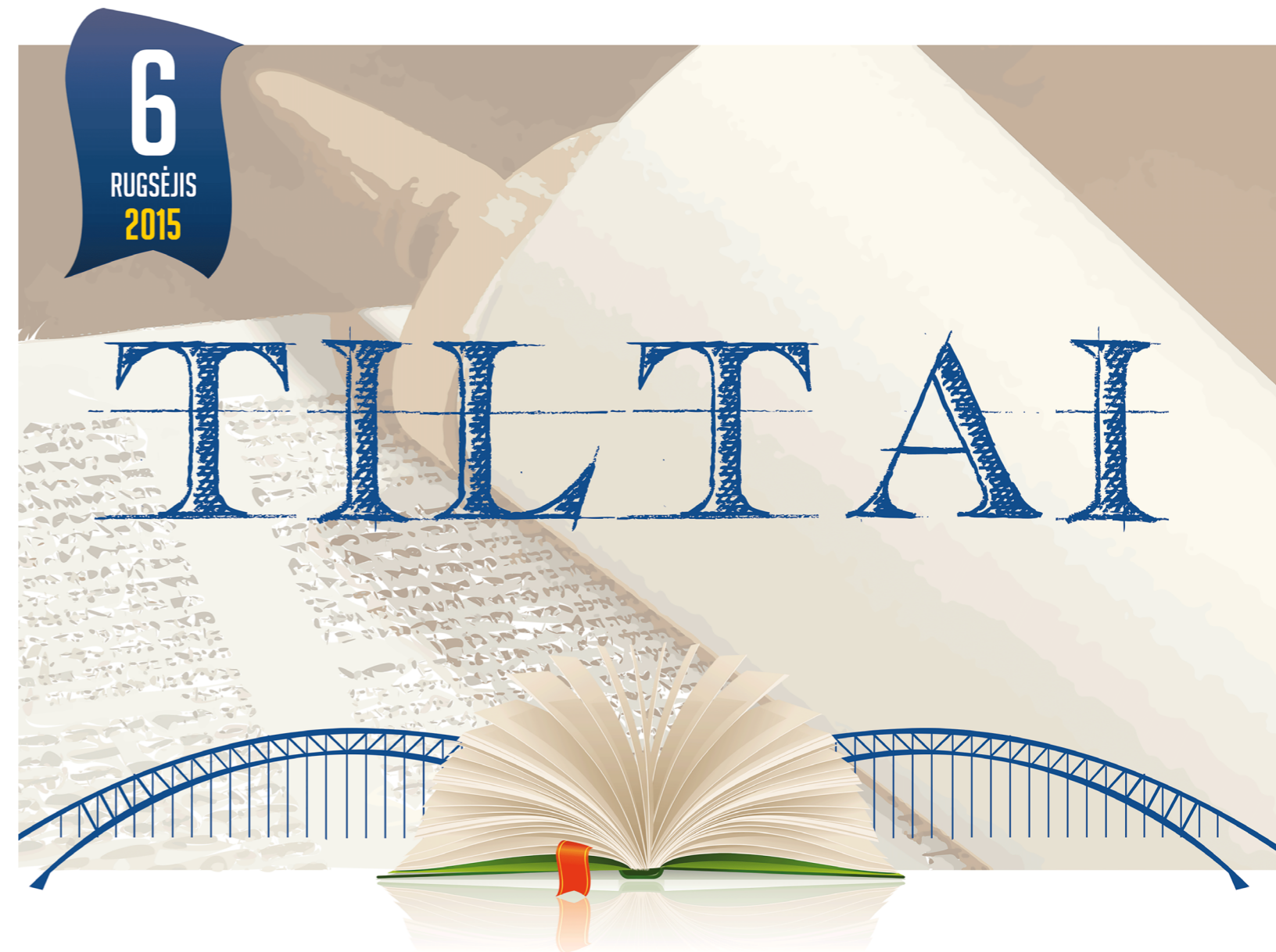
Tarp jų buvo poetas Kazys Boruta ir Vilniaus universiteto bibliotekininkė Ona Šimaitė, už pagalbą geto kaliniams ir žydų kultūros objektų išsaugojimą Izraelio memorialinio instituto Jad Vašem apdovanota Pasaulio tautų teisulės vardu. Ši tradicija tęsiama: šiandien Lietuvoje nemažai tokio bendradarbiavimo pavyzdžių įvairiose srityse ir visuomenės grupėse. Pagausėjo žydų literatūros ir memuaristikos vertimų, judaikos studijų aukštosiose mokyklose, mokslinių konferencijų ir akademinų darbų, pilietinių iniciatyvų, kūrybinių idėjų, švietėjiškų darbų, skirtų žydų istorijos ir kultūros pažinimui bei paveldo išsaugojimui.

Rytų Europos žydų kultūros ir istorijos tyrimų centras, Litvakų kapinių katalogas „Maceva“, Žydų kultūros ir informacijos centras, Vilniaus žydų viešoji biblioteka, Tolerancijos kampanija „Beigelių krautuvėlė“ – tai tik dalis tokių projektų, kuriuose dalyvauja ir nemažai savanorių. Lokalių žydų bendruomenių pėdsakų ieško, juos tyrinėja ir įamžina vietos mokytojai, moksleiviai, kraštotyrininkai.

Visi mes, šios veiklos dalyviai, siekiame bendro tikslo: integralaus Lietuvos istorijos raidos suvokimo, nedalijančio jos į „lietuvių“, „žydų“ ir kitas tarpusavyje nesusijusias istorijas. Tad kviečiame susitikti kultūros tiltuose!

Dr. Lara Lempertienė

Daugiau informacijos apie Europos žydų kultūros dienas galite rasti Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos interneto svetainėje www.kpd.lt ir adresu www.jewishheritage.org.

AIRIJA – AUSTRIJA – BELGIJA – BOSNIJA IR HERCOGOVINA – BULGARIJA – ČEKIJA – DANIJĄ – GRAIKIJA – GRUZIJA
 ISPANIJA – ITALIJA – JUNG TINĖ KARALYSTĖ – KROATIJA – LATVIJA – LENKIJA – LIETUVA – MAKEDONIJA
 NORVEGIJA – OLANDIJA – PRANCŪZIJA – PORTUGALIJA – RUMUNIJA – RUSIJA – SERBIJA – SLOVAKIJA
 SLOVĖNIJA – SUOMIJA – ŠVEDIJA – ŠVEICARIJA – TURKIJA – VENGRIJA – VOKIETIJA

Idėja įvairiausiai kultūriniais renginiais įprasminti Europos žydų kultūrinį palikimą ir organizuoti Europos žydų kultūros dieną gimė Europos Tarybos vadovaujamam Kultūros paveldo komitetui. Siekiant aktualizuoti žydišką kultūros paveldą, kaip europinės kultūros ir istorijos sudedamąją dalį, nutarta pradėti formuoti žydų kultūros paveldo kelią bei įtraukti jį į Europos kultūros kelių programą.

Tai, jog šis projektas buvo ir yra reikalingas ir įdomus, o Europos žydų šimtmečiais kurta ir, nepaisant daugybės netekčių, gyvybinga išlikusi kultūra kelia didžiulį susidomėjimą, liudija šimtai tūkstančių Europos žydų kultūros dienos renginius Europoje aplankančių žmonių iš įvairių pasaulio šalių.

Lietuva į Europos žydų kultūros kelio programą įsitraukė nuo pat jo sukūrimo pradžios, kuomet 2004 m. Lietuvoje ant medinės Žiežmarių sinagogos buvo pritvirtinta lentelė, simboliškai pažyminti naujojo kultūros kelio pradžią. Nors kol kas dar nėra susikūrusi Lietuvos „Žydų kultūros paveldo kelias Europoje“ asociacija ir nėra parengto nuoseklaus maršruto, kuris galėtų įsiliesti į europinį projektą, tačiau pastaraisiais metais vyksta nuoseklus ir intensyvus bendradarbiavimas su savivaldybėmis, kurios suvokdamos žydų paveldo svarbą vietai, ne tik vis daugiau dėmesio skiria žydų kultūros paveldo išsaugojimui, bet ir deda pastangas prisijungti prie šio europinio kultūros kelio projekto bei rengia Europos žydų kultūros dienos renginius.

Kiekvienais metais rugsėjo mėnesį Europoje minima Europos žydų kultūros diena yra sudėtinė Europos Tarybos programos „Žydų kultūros paveldo kelias Europoje“ dalis. Kultūros paveldo departamentas prie Kultūros ministerijos bendradarbiaudamas su Lietuvos žydų bendruomenėmis, tyrimų centrais, miestų ir rajonų savivaldybėmis, muziejais, mokyklomis, kitomis švietimo ir kultūros įstaigomis ėmėsi koordinuoti Europos žydų kultūros dienos renginius Lietuvoje, visus besidominčius kviesdamas į ekskursijas, koncertus, susitikimus, parodas, diskusijas ir kt.

2015 m. Europos žydų kultūros diena minima rugsėjo 6-ąją dieną, jos tema – „Tiltai“. Šiais metais renginių programa kaip niekada gausi: kasmet visų laukiami pažintiniai pasivaikščiavimai ir ekskursijos, diskusijos su istorikais ir kultūrologais, paskaitos, parodos bei naujiena – „svetingos valandos“, kurių metu norintieji turės galimybę apsilankyti įvairiose su žydų kultūra susijusiose institucijose ir organizacijose bei laisvai bendrauti su jų vadovais, darbuotojais, taip pat sužinoti, kaip prisijungti prie jų veiklos. Šią dieną Lietuvos žydų (litvakų) bendruomenė ir Žiežmarių kultūros centras organizuoja ir itin aktualų seminarą „Žiežmarių žydų paveldas – tiltas iš praeities į ateitį“. Europos žydų kultūros diena skirti renginiai vyks daugiau nei 10-yje Lietuvos miestų ir miestelių.

Maloniai kviečiame susipažinti su dr. Laros Lempertienės specialiai Europos žydų kultūros dienos temai „Tiltai“ parengtu tekstu bei apsilankyti Europos žydų kultūros dienos renginiuose.

BENDRUMO TILTAI

Šių metų Europos žydų kultūros diena parinkta itin metaforiška tema – Tiltai. Lietuvoje, kurioje nuo senovės klostėsi įvairialypiai ir gausūs žydų bendruomenės saitai su kaimynų bendruomenėmis, atsiveria ypač daug šios metaforos prasmių. Tiltai gali jungti žmones ir bendruomenes, bet gali tapti ir atskirties, siekio izoliuotis, pasilikti „kitame krašte“ ženklu. Bendra mūsų šalies istorija gali atrodyti pernelyg didele našta, jos sunkieji puslapiai gali kelti norą „apgyvendinti“ tik savo tautos istorijos nišą ir sugriauti tiltus iš jos į kitas bendruomenes. Bet Europos žydų kultūros dienos dalyvių ir auditorijos siekis – ne nusigręžti nuo kitų, o susitikti ir pažinti.

Svarbiausias yra tiltas tarp praeities ir dabarties, kurį kartu tiesiame virš baisios Holokausto prarajos. **Tarpukariu Lietuvoje ir Vilniuje išryškėjo žydų ir lietuvių tendencija geriau vieniems kitus pažinti ir bendradarbiauti, ypač kultūros srityje.** Atsirado nemažai lietuvių kalbos vadovėlių ir žinynų žydų auditorijai, knygų ir periodikos straipsnių apie Lietuvą žydų kalbomis bei lietuvių tautosakos ir literatūros kūrinių vertimų į jidiš ir hebrajų kalbas. Vienoje tokioje lietuvių tautosakos vertimų rinktinėje, sudarytoje Kauno Švabės hebrajų gimnazijos mokytojo Mozės Jardeni, savo vertimų paskelbė gimnazistė Lea Goldberg, vėliau tapusi viena žymiausių Izraelio poečių. 1938 m. lietuviškai išleistos „Žydų rašytojų apysakos“ - knyga, lietuvių skaitytojui pristačiusi jidiš literatūros klasikų ir šiuolaikinius Lietuvos žydų literatus. Vytauto Didžiojo universiteto profesorius semitologas Nachmanas

Šapira lietuviškai parašė monografiją apie žydų literatūrą, o jo kolega dailėtyrininkas prof. Paulius Galaunė ragino studentus, ypač žydus, rašyti darbus apie žydų meno apraiškas. Pats P. Galaunė į savo 1930 m. monografiją „Lietuvių liaudies menas“ įtraukė skyrių apie sinagogas. Šiaulių „Aušros“ kraštotyros draugijos ekspedicijų dalyviai, ieškodami liaudies kūrybos ir tradicinės gyvensenos objektų, kartu su bažnyčiomis ir dvarais studijavo sinagogas, šiame darbe kartu dalyvavo lietuviai ir žydai: vienu iš ekspedicijų dalyvių buvo kalbininko Jono Jablonskio mokinys, būsimas garsus leksikografas Chackelis Lemchenas. Vilniaus universiteto profesoriaus Jokūbo Movšovičiaus tyrimai padėjo plėtoti botanikos mokslą Lietuvoje, o 1940 m. Žydų mokslinis institutas JIVO Vilniaus universitete, su tuometinio rektoriaus ir Lietuvos Nepriklausomybės akto signataro Mykolo Biržiškos pritarimu, inicijavo jidiš kalbos katedros steigimą. Nemažai Lietuvos žydų dalyvavo Nepriklausomybės kovose, gavo apdovanojimų, Žydų karių už Lietuvos nepriklausomybę sąjunga 1935–1940 m. lietuviškai leido laikraštį „Apžvalga“.

Tarpukario lietuvių ir žydų politikai, kraštotyrininkai, mokslininkai ir literatai turėjo bendrą naujos Lietuvos viziją, kurią tikėjosi įgyvendinti artimoje ateityje. Kai dramatiškai istoriniai įvykiai šią viziją sužlugdė, sąsajos ne iki galo nutrūko: net Sibiro tremties ir nacių okupacijos sąlygomis žydai ir lietuviai bendravo, gelbėtojais išsaugojo daugelio žydų gyvybes, per karą ir po jo lietuviai inteligentai kartu su žydais stengėsi išsaugoti žydų kultūros lobius.